
Az erényöv titkos története. Mítosz és valóság

The secret history chastity belt

Varga Benedek dr.

vargabenedek@semmelweis.museum.hu

Initially submitted October 20, 2010; accepted for publication November 5, 2010

Abstract:

In popular opinion, the use of chastity belts dates back to the time of the Crusades and its aim was to enforce and ensure womanly fidelity. This concept, however, is false. It is actually based on an 18th century myth, which not only survived until the end of the 20th century both in scientific literature and the literature of popular science, but the collections of minor and major museums also made efforts to provide relevant data. The real history of chastity belts is a series of the history of mentality, the history of sexuality, the history of medicine, and the museology of the past 500 years, full of distortion, falsification and flashbacks. It is much more about the modern age or, more exactly, how the modern age, from the century of the Enlightenment on, wanted to observe the culture of the Middle Ages and the Renaissance. The exhibition of the Semmelweis Museum, Library and Archives of the History of Medicine (Budapest) aimed to demonstrate to the visitors the attempt to project this invented medieval object with the support of fake museum pieces.

Keywords: chastity belt, chastity belt history, museums, historical museology, collections of medical history, cultural history, history of sexuality, mentality, Middle Ages, the Enlightenment, Romanticism, Semmelweis Medical History Museum

Kulcsszavak: erényöv, erényöv története, múzeumok, történeti muzeológia, orvostörténeti gyűjtemények, művelődéstörténet, szexualitás története, mentalitástörténet, középkor, felvilágosodás, romantika, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum.

Az alábbi ismertetés a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltárban 2010 júliusa és októbere között tartott kiállítást mutatja be. Mivel a beszámolót - a honlap rovatvezetőjeként - a kiállítás kurátora jegyzi, ezért nem kritikát, vagy értékelést adok, hanem a kiállítás mondanivalójának rövid összefoglalóját. S mivel nem tudományos tanulmányról, hanem egy kiállítás ismertetéséről van szó, ezért a kiterjedt jegyzetektől, és a részletes bibliográfiától is eltekintek. Mindezeket egy később megjelentetendő önálló tanulmányban találhatják majd meg az érdeklődők.

Jelen írás így a kiállítás tájékoztató feliratait teszi hozzáférhetővé, bízva abban, hogy az érdeklődők így is elegendő információhoz jutnak, hiszen a kiállítás - a jelentős szakmai és közönségsikernek köszönhetően - budapesti bemutatója után, 2011 során több más városban is megrendezésre kerül, amelyről többek között ezen a honlapon is olvashatnak majd.

Az erényöv titkos történetei

Mítosz és valóság

Bevezető

Az erényöv használatának eredete a közhiedelem szerint a keresztes háborúk korába nyúlik vissza és célja az asszonyi hűség kikényszerítése, biztosítása volt.

Az elképzelés hamis. Valójában egy 18. századi mítoszon alapul, amely a 20. század végéig nemcsak a tudományos, és ismeretterjesztő irodalomban maradt fenn, hanem a nagyobb és kisebb múzeumok gyűjteményei is adatokat próbáltak szolgáltatni hozzá.

Az erényöv valódi története az elmúlt 500 év mentalitás-történetének, szexualitás-történetének, orvostörténetének és muzeológiájának torzításokkal, hamisításokkal és visszavetítésekkel gazdag láncolata, amely sokkal inkább a modern korról szól, pontosabban arról, hogy a modern kor a felvilágosodás századától kezdve hogyan akarta a középkor és a reneszánsz kultúráját szemlélni.

Kiállításunk ennek az elképzelt középkori tárgynak hamisított múzeumi műtárgyakkal alátámasztott kivetítési kísérletét tárja a látogatók elé.

A mítosz

A mítosz szerint az erényövet a középkori lovagi kultúra vezette be a használatba, hogy a csatákba, zarándoklatra, keresztes háborúba induló lovag biztos lehessen felesége hűségében, mivel a nők zabolátlan vágyait fékezhetetlennek tartották.

Elég azonban egy pillantást vetni bármilyen fémből készült erényövre, s máris kétségek fogják el a szemlélődőt. Hogyan lehet ezeket a durva, kemény fémtárgyakat az ágyékon viselni anélkül, hogy napok alatt mély és egyre jobban elfertőződő hámsérüléseket, vaginális vagy anális fertőzéseket, s így súlyos szepszist, vérmérgezést és végső soron halált ne okozzanak?

S miért nem találkozunk az erotikus szatíra 14-16. század közötti gazdag irodalmában, azaz Boccaccio, Chaucer, Bardello, vagy éppen Rabelais írásaiban utalással sem az erényövre?

Egy olyan irodalmi vonulatban, amely éppen a mindennapi emberek szertelen szexualitását, családságait és féltékenységet akarja gúnnyal, vagy alkalmasint derűvel ábrázolni?

A tárgyak értelmezése

Régi korok használati tárgyaira vonatkozó információinkat mindig három, különféle hagyományból merítjük: a szövegesből, a képből és magából a tárgyi hagyományból.

A szöveges hagyomány, mai, közkeletű elnevezéssel a narratíva, ugyan elsősorban egy kifejezés (vagy gondolat) kialakulását, megjelenését és használatát vizsgálja, azonban egy kifejezés korábbi megléte nem jelent feltétlenül tartalmi azonosságot mai értelmével. Azaz, egy szót, szóösszetételt egy másik kor, egy másik civilizáció egészen eltérő jelentéssel is használhatott.

A képi hagyomány értelmezése szintén részben a korabeli, a tárgyra vonatkozó szövegek segítségével, részben pedig a korabeli képi motívumok nyelvhez hasonlatos jelrendszerének, az ábrázolás időben változó jelentésének segítségével válik lehetségessé.

A tárgyi hagyomány esetében a kor meghatározása ugyanolyan fontos, mint a másik kettőnél, s ehhez a tárgy anyagának, a megmunkálás módjának fizikai vizsgálata is fontos támpontokat nyújt. A tárgy használatának módjára viszont részben a szöveges és képi hagyományból meríthetünk adatokat, de ugyanakkor – az ember biológiai adottságainak lassú változásai miatt –, a használat módjára a tapasztalásból közvetlenül is következtethetünk.

Kiállításunkban ezért szokatlan módon mindhárom hagyományt áttekintjük, hiszen így tudunk csak pontos képet alkotni az erényöv mítoszáról.

Szöveges hagyomány I.

Az elnevezés

Az erényöv, firenzei öv, velencei öv, Vénusz szalag

A kifejezés az európai köznyelvekben a 15-16. század során jelenik meg. Tartalmában mindegyik nyelvben az erkölcsösség, szüzesség, szüziesség, tisztaság, szüzi ártatlanság jelentéskörben mozog, eltérő szóalakokkal, amelyek jelzik egy-egy nyelvi közösség kisugárzását és az egyes nemzetek kulturális kapcsolatait is.

Ceinture de chasteté (francia) [erkölcsösség, szüziesség]
Cintura di castità (olasz) [erkölcsösség, szüziesség]
Cinturón de castidad (spanyol) [erkölcsösség, szüziesség]
chastity belt, girdle of chastity (angol) [erkölcs]
Keuschheitsgürtel (német) [tisztaság, ártatlanság]
Kuisheidsgordel (holland) [tisztaság, ártatlanság]
Kyskhedsbælte (dán) [tisztaság, ártatlanság]

Kyskhetsbälte (svéd) [tisztaság, ártatlanság]

Pás cudnosti (cseh) [tisztaság, ártatlanság]

Pas cnoty (lengyel) [erényesség]

Deviški pas (szlovén) [szűziesség, tisztaság]

A 15. századra a latin alak [cingulum castitatis] ugyanakkor már közel ezer éve ismert, az imádságokban, kommentárokból széles körben használt teológiai fogalom volt. Jelentésének azonban semmi köze sem volt a szexuális tárgyhoz, hanem átvitt értelemben hasonlóként szolgált az erkölcsi tisztaság, a szeplőtelenség és a szűziesség megjelenítésére.

A testi megtartóztatás, szeplőtelenség

Nagy Szent Gergely (c. 540-604):

„Mert mit kell érteni a >kötél< alatt, ha nem a bűnt? Ahogy Salamon is mondja: >Nyugtalansága hatalmában tartja a bűnöst, és bűneinek kötelékei béklyózzák meg őt.< Mivel pedig a hús veséiben a gyönyör uralkodik, a lelkiismeret gondos bírója, aki a királyok övét megoldotta, kötéllal övezte veséiket, mivel ekképpen mutatta ki nyíltan is, hogy ugyanolyan

megvetendőek azok, akiknél a **tisztaság öve megoldódik**, vagyis akiknek tagjain a bűn gyönyöre uralkodik, mint azok, akiket titokban gögjük nyugtalanít.”

*Quid vero in fune accipitur, nisi peccatum? Sicut per Salomonem dicitur: Iniquitates suae capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. Et quia in renibus carnis delectatio principatur, districtus conscientiarum iudex, qui regum balteum dissolvit, fune praecingit renes eorum, quatenus **dissoluto castitatis cingulo**, scilicet eorum membrorum delectatio peccati dominetur, ut quos in occulto superbia inquinat, quam sint detestabiles etiam in publico ostendat.*

(Nagy Szent Gergely: *Moralia Job 11.13*)

Alcuin (735-804):

„Vetköztess ki régi bűneimből, őrizd meg a jelenleg fenyegetőktől, erősíts meg a jövődöbeliekkel szemben. Adományozz nekem ételben-italban megfelelő mértékletességet, **erényövet**, szív- és szóbeli tisztaságot, láss el türelemmel, hosszú tűréssel, jóindulattal, tisztességgel, lelki örömmel és a világ tökéletes megvetésével.”

*Exue me a peccatis praeteritis, custodi me ab imminentibus, muni me a futuris. Dona mihi cibi potusque congruentem abstinenciam, **castitatis cingulum**, cordis labiorumque munditiam, largire mihi patientiam, longanimitatem, benignitatem, modestiam, spirituale gaudium, et perfectum mundi contemptum.*

(*De usu Psalmorum*, 8)

Clairvaux-i Szent Bernát (1090-1153)

Lámpásokkal, felövezett lágyékkal, és égő mécsesekkel kezükben vonultak ki, hogy a **tisztaság öve** vegye körül a testet, és hogy a példa fénye felebarátjuk hasznára és az Atya dicsőségére ragyogjon cselekedetük közben.

*Exierunt autem cum lampadibus, lumbos habentes praecinctos, et lucernas in manibus ardentes; ut et **castitatis cingulum** astringatur in corpore, et ad utilitatem proximi et gloriam Patris, lux exempli clareat in operatione.*

(*In parabolam evangelicam de decem virginibus. Sermo 710*)

Nicolaus Gorranus: (1232-1295)

„Mivel oly nagy dicsőség ígérését kaptátok, hogy látjátok majd azt, akit most csak az angyalok látnak, amikor a gyönyör bujasága ellen fel lesztek övezve, **a tisztaság övével**, nem csak a húsból való lágyékon, azaz a bujaság forrásán – hanem elmétek lágyékán is, hogy megszabadítsátok elméteket a gyönyör bujaságától. “

Dicit ergo, propter quod. Glossa: quia tanta gratia vobis est promissa, ut videatis illum quem nunc vident Angeli, succinti, a luxu luxuriae per cingulum castitatis, lumbos mentis vestrae, non solum carnis, idest luxuriae fontem, Glossa, ut superfluas voluptates a mente resecetis.

szűziesség

A korai reneszánsz időszakában hasonló értelemben találkozunk a >cingulum castitatis<, vagyis az erényöv kifejezéssel. Ugyanakkor a szó reneszánszkori magyarázata a kereszténység előtti görög és római mitológia elemeit idézi. Ez egyben meg is magyarázza, hogy a legtöbb európai nyelvben szintén elterjedt >Vénusz-öv < >Vénusz szalag< kifejezés honnan származik:

Giovanni Boccaccio (1313-1375)

„Azért hívták [Juno-t] a Cintia alapján (ami a Hold neve) Cynthiának, mert ő oldja le a szüzekről a **tisztaság övét**, mikor a férfiakkal összekapcsolódnak, amit én - mondjanak bármit is mások - Vénusz feladatának tartok. Jóllehet, Albericus tanúsága szerint, Juno Domiducáról (a Hazavezető Junóról) mondják, hogy a házasságok esetén gondoskodik erről, annak alapján, hogy Juno föladata elsősorban a házassággal kapcsolatos ügyekben eljárni. Venus dolga viszont az, hogy a férfit és a lányt a közösülésben kapcsolja össze, és a szűzességnek azt az övét megoldja, amit Venus tulajdonának tartanak, és Ceston-nak hívnak. Matronának pedig azért nevezik, mert csak az olyan nők felett uralkodik, akik érettek a férfira és a fogantatásra: az ilyenek még akkor is matrónák, vagy matrónának nevezhetők, ha nem mennek férjhez, csupán azért mert életkoruk alapján anyák [matres] lehetnének.”

Et inde Cinthia, quod lune nomen est, Cynthia dicebatur, quod ipsa a virginibus cingulum castitatis, dum viris iungerentur, exolveret, quod, quicquid dicant isti, Veneris hoc officium puto, quam, Alberico teste, dicebant Junonem Domiducam in nuptiis sequi, eo quod Junonis esset officium primo ad matrimonium spectantia agere. Veneris vero virum et virginem in coitum iungere, et cingulum virginitatis solvere, quod ipsi Veneri tribuunt, et ceston vocant. Matrona vero dicitur, quia his tantum presit mulieribus, que viris mature sint, aptisque conceptui, que et ipse etiam si non nubant matrone sunt, aut dici possunt, eo quod secundum etatem matres esse possint.

(Genealogie deorum gentilium libri)

Az erényöv kifejezést tehát a 6-14. század között a testi és később a lelki tisztaságra, szeplőteleniségre és szűziességre vonatkozó szimbólumként átvitt értelemben használták, s az >erényöv megoldása< a szeplőteleniség elvesztését jelentette. A hűség, nem mást jelentett, mint az Úrhoz, az Úr parancsaihoz való hűséget.

Hogy Boccaccio a >cingulum castitatis< megnevezést latin nyelvű írásában használta (sőt sajátosan értelmezte is), még különösebb megvilágításba helyezi azt a tényt, hogy toszkán nyelvű novella gyűjteményében, a Decameronban, egyáltalán nem élt vele. Mindez arra utal, hogy a 14. század derekán egy világlátott, humanista műveltségű és frivol szerző számára az erényöv, mint a feleség hűségét kikényszerítő szerkezet, mint a női ölet elrekesztő különleges tárgy nem létezett.

Szöveges hagyomány II.

A történetek

A 12. századig egyáltalán nem találkozunk az erényövvvel kapcsolatos (akár a kifejezés használata nélküli) olyan szövegműveléssel, amely ne teológiai vagy mitológiai keretben lenne.

hűség

A 12. századi érett középkori líra egyik híres költője volt Marie de France. A korra jellemzően rejtőzködő költő műveit ismerjük, azonban személyét találgatások övezik. Normann-francia nyelven írt balladáit II. Henrik angol királynak ajánlotta, s ezek között szerepel Guigemar lovag története, amelyben a reménytelen idők elé néző szerelmespár hűségét ágyékukat elzáró ruhadarabokkal pecsételi meg.

Guigemar, Oridial fia, Bretagne királyának, Hoelnek vazallusa. A szerelmet nem ismeri, ám vadászat közben egy szarvasűnt üldözve nyila visszafordul és őt sebzi meg. Az ünt megátkozza, hogy addig folyjon vére, amíg a szerelem meg nem gyógyítja. Guigemar vándorlásba kezd s elvetődik egy távoli szigetre, ahol egy öreg király él ifjú feleségével. Guigemar beleszeret a királynéba, aki meggyógyítja, és egymásba szeretnek. Később, viszonyuk napvilágra kerülésekor, és az elválás előtt, szerelmi zálogot cserélnek: a lovag ingére a királyné csak általa megoldható csomót bogo, míg a lovag szoros szalaggal övezi a királyné ölét, e csomó kötését pedig csak ő ismeri. Így, csak az öltözet felvágásával tudnának másokkal szeretkezni. Szerelmi bánatában Guigemar elhajózik, azonban a királyné nyomába ered. A királynét a lovag keresése közben foglyul ejti Meriaduc. A herceget Guigemar párbajban legyőzi, a királynét kiszabadítja és a szerelmesek boldogan lesznek egymáséi.

„Kedves, ím zálogot veszek.
Add csak ide gyolcsingedet,
hadd kössek arra egy bogot,
s bárhol vagy aztán, tudhatod,
hogy azt bátran szeretheted,
ki megoldozza ingedet.”
Átadja ő ingét legott,
s köt az reá olyan bogot,
hogy meg nem oldja senki se,
csak olló vagy a kés hegye —
majd visszaadja azt neki.

Ingét átvéve kérleli:
bizonyosság tőle is legyen;

s ezért a hölgynek ügyesen
csupasz testére fűz övet,
s ölen meghúzza némileg.
Ki annak csatját oldaná,
s nem rontaná, szakítaná,
azt szeretni megengedi.
Csókot is ad, így végezi.”

(Rajnavölgyi Géza fordítása)

Marie de France-nál tehát – bár továbbra is szimbolikus értelemben - de a hűséget igazoló erényöv tárgyi valóságában is megmutatkozik. Hűségük eme zálogai ugyan - mint a költő hangsúlyozza - erőszakkal felnyithatók, kioldani azonban csak a szerelemesek tudják.

Guillaume de Machaut (c. 1300-1377), költő, zenész, komponista *Le Voir Dit* (c. 1362-5) című műve hasonló történetet mesél el, amelyben szintén összecsomózott ingek fedik a szerelmesek ágyékát.

A lovagi költészetben ugyanakkor nem vált általánosan elterjedt motívummá a szexuális hűséget bizonyító/biztosító erényöv szimbóluma.

nevetségesség

Pierre de Bourdaille, abbé de Brantôme (c. 1540-1614)

1560-as évek derekán élt az utolsó Valois királyok, s Medici Katalin királyné udvarában Pierre de Bourdaille, katona, udvaronc és mellesleg abbé, akinek írásait csak halála után, 1665-1666-ban adták ki kézírataiból. Memoárjainak sorozata pedig a 19. század során négy egymást követő gyűjteményes kiadásban látott napvilágot. Brantôme memoárjaiban jobbra megértő derűvel számol be a 16. századi francia udvar meglehetősen szabados szexuális erkölcséről.

Ezek sorában elmesél egy rövid történetet egy firenzei kereskedőről, aki Párizsban erényöveket árult. Megtudjuk tőle, hogy noha néhány féltékeny férj vett is különleges árujából, azonban egyikük felesége azonnal rátapintott a kényelmetlen szerkezet gyenge pontjára: s egy lakatossal álkulcsot készíttetett. A lakatos nem mulasztva el a lehetőséget egyúttal fel is szarvazta a férjet, s mihelyst az esetnek híre ment, minden férj megszabadult a célját tévesztett szerkezettől, a kereskedőt pedig elkergették a városból. A történet ironikus hangja nyilvánvaló. Az erényöv itt már ugyan tárgyi formájában elkészített eszközként szerepel, azonban ideája a szerző számára is abszurdnak tűnt, s éppen nevetséges mivolta miatt kerekített köréje történetet.

Brantôme naplóbejegyzését követően mindenesetre, hosszú időn keresztül sehol sem említenek erényövet a francia irodalomban. A 17. század végén Tallemant des Réaux (1619-1692), majd Madame de Sévigné (1626-1696) írásaiban viszont az elbűvölő asszonyok, a megnyerő csábítók és féltékeny férjek örök háromszögének történeteiben találkozunk vele ismét, mint a nevetségesség egyik szimbólumával.

Szatíra

Voltaire: Le Cadenas (A zár) 1724

Voltaire egy egész költői elbeszélést - a *Le Cadenas*-t (A zár) - szánt az erényöv jelenségének. Az Alvilágban az idős Pluto, gazdag és közgyűlöletnek örvendő isten uralkodik feleségével, Proserpinával. Felesége gyakran, s joggal szarvazza fel, hiszen Pluto nyomorúságos és féltékeny isten. Pluto ezért összehívja tanácsát, amely kizárólag olyan férfiakkól áll, akiket, mielőtt az Alvilágba kerültek volna, mind felszarvazott feleségük. Egyik tanácsosa, egy firenzei, azt javasolja Plutonak, hogy öljenek meg minden asszonyt. Azonban Proserpina

halhatatlan istennő, mint arra a többiek rámutatnak, s ezért a találékony firenzei újabb tanácsot ad:

Ajánlanék én biztonságodra,
Egy övet, új szerkezettel,
mely hűségének záloga leend,
s erővel veszi rá, hogy erényes legyen.
Vágyai így a csak számodra nyílnak,
s mások számára zárva tartanak.

Ám megbízható eszköz lehet-e a vajon a zár? Voltaire szerint, ha valaki már megszerezte egy nő szívét, utána minden akadály el fog hárulni útjából. Az igazi biztosíték tehát maga a szerelem, s nem a mechanikus szerkezetek.

S bár Voltaire története is az ironia hangján szól: a történet nevetségessé teszi az erényövből bízó férfit, a környezet (Alvilág) s az alakok (felszarvazott néhai emberek) pedig jelzik az eszköz kiötlésének abszurditását.

Szöveges hagyomány III.

Lexikonok

A 18. századtól sorra megjelenő enciklopédiák és lexikonok közül több felveszi az >erényövet< címszavai közé. A lexikonok célja a múltból és a jelenről alkotott tudás alapvető elemeinek összefoglalása és jól áttekinthető, könnyen kezelhető rendszerben való elrendezése volt. Természetesen maguk a lexikonok is alakították a tudást, a szavak jelentésének meghatározása, a jelenségek értékelése nem pusztán a tudomány ideális összefoglalását hozta magával, hanem egyben interpretáció volt, állásfoglalás, a szavak jelentésének ellenőrzésére való törekvés.

A középkor kultúráját a felvilágosodás számos jelentős szerzője gyanakvással, bizalmatlansággal és elutasítással kezelte. A világosság századával szembe állított „sötét korszak” sokak számára a nyers erőszak durvaságának, az irracionálisnak, az értelmetlen vallási révületnek és az elnyomásnak lett a megfelelője.

Sorra keletkeztek a középkort elítélő értékelések, ha kellett mítoszok, amelyek sorában az erényöv mítosza is megjelent. Az erényöv elvesztette teológiai vagy irodalmi szimbólumként való használatát s helyébe a máig a köztudatban élő kép lépett: a feleség hűségét kikényszerítő szerkezeté, amely a barbárság és a női alávetettség jelképévé vált.

a tudományosság látszata

Johann Zedler Universal Lexikona (1732-63) volt az első, amely felvette címszavai közé a >cingulum pudicitiae< kifejezést, de jellemző módon a később általánosan elterjedt és használatos német Keuschheitsgürtel szót nem. Zedler viszont (javára írhatjuk) egyben józan kritikával szemlélte tárgyát.

„Olyan öv ez, amelyet hűtlen asszonyokra csatoltak, megakadályozván, hogy más férfiakkal feküdjenek össze. Kétséges azonban, hogy az öv kellő biztonságot nyújt-e, hiszen az asszonyok testhelyzetük megváltoztatásával könnyen kijátszhatják e szándékot.”

„ein Band, welcher denen untreuen Weibern angelegt wird, damit sie mit keinem andern den Beyschlaf exerciren können. Ob aber dieses ein allzu gewisses Schloss abgebe? ist billig zu zweifeln, weil sie es durch Veränderung der Positur leicht eludiren können.”

Johann Heinrich Zedler: Grosses vollstaendiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Kuenste Vol 6 (Halle-Leipzig: 1732-63)

Diderot és D’Alambert a felvilágosodás számára meghatározó jelentőségű **enciklopédiája** viszont a kritikai szemléletet feladja, s már széles körű használatról beszél:

„A görögök és rómaiak szokása volt, hogy a férj megoldotta feleségének övét a nászéjszakán. A modernek között viszont egy olyan ajándék, amelyet a féltékeny férj ad a nászéjszakát követő napon a feleségnek. Mondják, hogy ez a hírhedt, s a szexualitást sértő tárgy Itáliából ered, de ez bizonyosan rágalom, hiszen bizonyos, hogy nem Itália volt az egyetlen ország, ahol használták.”

„c’étoit la coutume chez les Grecs & les Romains, que le mari dénoioit la ceinture de sa femme le premier soir de ses nœces ... chez les modernes c’est un présent qu’un mari jaloux lui fait quelques-fois dès le lendemain ... On dit que cet instrument si infame, si injurieux au sexe, a pris naissance en Italie; c’est peut être une calomnie: ce qu’il ya de certain, c’est que l’Italie n’est pas le seul pays où l’on en ait fait usage.”

Encyclopédie, ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers (1751)

Néhány évtizeddel később **Johann Georg Krünitz Oekonomische Enzyclopaedie**-ja szintén elveti a kritikai vizsgálatot, és az erényövet a 14-15. század fordulójának Itáliájából, illetve a középkori Spanyolországból eredezteti. Krünitz műve ugyanakkor átfogó képet is rajzol Mongóliától, Arábián át Afrikáig az erényöv használatáról. Krünitz antropológiai szemlélete egyúttal utat nyitott a későbbi antropológiai-szexológiai irodalomnak is, amelynek mindmáig kedvelt témái közé tartozik a középkori erényöv jelenségének értelmezése.

„Itáliában egy bizonyos tisztasági zárat használnak, amely véleményük szerint biztosítja az asszonyi erényt.”

„In Italien ist ein gewisses Schloss der Keuschheit bekannt, womit man die Keuschheit der Weiber in Sicherheit zu setzen vermeint”

Johann Georg Krünitz Oekonomische Encyclopaedie, oder allgemeines System der Land-, Haus- und Staatswirtschaft, in alphabetischer Ordnung (Berlin, 1786)

Képi hagyomány I.

Az erényöv első hiteles ábrázolása egy 1405-ös kódex-ben, Konrad Kyeser Bellifortisában található, amelyet a Göttingeni Egyetem könyvtára őriz. Kyeser műve ostromgépekről, röppentyűkről, pajzsokról, páncélzatokról és vallatószerszámokról szól. Az erényöv tehát meghökkentő környezetben szerepel.

A szerző az erényövet bemutató rajzhoz, az alábbi kommentárt fűzte:

*Olyan kötény ez, amelyet a firenzei nők viselnek,
kemény vasból készült, s előlről lehet bezárni.*

*Est florentinarum hoc brabile dominarum
Ferreum et durum ab antea sit reseratum*

Mivel egy hadtudományi kódexről van szó, arra lehetne gondolni, hogy az öv akár nemi erőszak ellen is szolgálhatott, akár kínzóeszközként, akár pedig már a modern értelmében vett használatra. Azonban a kódexnek az erényövet (és más tárgyakat) bevezető szakaszai elé Kyeser a következő megjegyzést fűzte:

*Lakatot a négylábúakra, kötényt a firenzei asszonyokra.
A tréfa köti össze ezt a csinos sorozatot.
Ajánlom ezeket a nemes és engedelmes ifjaknak.
Clausuras quadrupedum brabile florentinarum
Jocus ligat seriem perpulchram congeriem
Hec trado juvenibus nobilebus morigeratis.*

Tehát ismét ironiával találkozunk. Az öv durva és elnagyolt ábrázolása pedig arra utal, hogy Kyeser, vagy rajzolója nem nagyon láthatott ilyen övet. A Bellifortis mindenesetre a legkorábbi erényöv ábrázolás, azonban a szerző ironikus hangja arra utal, hogy ha 1405-ben létezett is, semmi esetre sem volt elterjedt eszköz.

Képi hagyomány II.

A 16. századból feltűnik az erényöv ábrázolások egy olyan ikonográfiai típusa, amelyben egy meztelen nő áll erényövében, egy szegényesebb ruhákba öltözött idősebb férfi, és egy gazdag viseletű fiatal férfi között. Az öregebb férfi tarisznyája tele pénzzel, s ebben turkál a nő, míg a fiatal férfi egy kulcsot tart a bal kezében, míg jobb keze a nő kezébe simul, s talán átad, vagy átvesz valamit.

A metszethez tartozó vers szövege a következő: *(Magyar László András fordítása)*

Az Öregember:

Adok én pénzt és
kincseket,
ha mit kívánok,
megteszed,
tiéd a bukszám, kész
vagyon,
ha lakatod megnyithatom

A Fiatalasszony:

Mit számít nőnek egy
lakat!
Ha vágya ég, vajh hű
marad?
Oly kulcsot vennék
pénzedér',
mi kincseknél is többet ér.

A Fiatal Fickó:

Emitt a kulcs, lakatnyitó,
a már ezerszer hódító,
ugyancsak nagy bolond
lehetsz,
e nőért, hogyha pénzt
fizetsz.

A képet kétféleképpen értelmezi a művészettörténet. Az egyik verzió szerint a nő prostituált, aki éppen pénzt vesz át a kuncsafttól, aki ennek fejében kapja meg a kulcsot. Az öreg a nőnek a futtatója, ezért a viseletes ruha, s a nő beleteszi tarisznyájába a díjat. Eszerint az erényöv azt a célt szolgálná, hogy biztosítsa a tarifa megfizetését.

A vers szövege ennek ellentmond. A vers értelmében a nőnek két kérője van: egy gazdag, bár látnivalóan zsugori öreg, és egy gazdag ruhás ifjú. A lakat/erényöv a nő ölének szimbóluma, míg a kulcs, a fiatal férfi férfiasságáé.

A szöveg miatt nehézkes az ábrázolást egyértelműen a prostituált-futtató-kuncsaft hármasságában értelmezni, bár nem kizárt, hogy éppen az öreg mozdulata miatt (eltolja magától a nőt), valóban ezt akarja mondani, s a vers egyszerűen ellenpontosított ironia.

Ha nem így van, akkor ebben az esetben is szimbólumról beszélhetünk, amelyben azonban éppen a vers miatt az erényöv nem tényleges hűséget biztosító tárgyként szerepel, hanem a női öltre, a nő vágyának kitárulkozására vonatkozik, s arra a képtelenségre, hogy egy lakattal el lehetne rekeszteni a női vágyakozást.

A prostitúcióra utal viszont egy másik metszet, amelyben a nő felöltözve, megbontott inggel áll egy öreg férfi mellett, akinek pénzes iszákjában turkál. A metszetet a jó nevű 16. századi német kismesternek, id. Jacob Luciusnak (1530-1597) tulajdonítják.

A képen látható nő öve nem erényöv, hanem a foglalkozására utaló viselet, tehát itt egyértelműen egy prostituáltról és kuncsaftjáról beszélhetünk. Az öv viselete ezek szerint jelképezhet prostituáltat.

Az öv viseletének, vagy akár ideájának lehetetlenségre utal egy másik ikonográfiai típus, ahol az erényövet viselő nő egy széles baldachinos ágyon fekve támaszkodik, s kulcsot nyújt egy gazdagon öltözött férfinak. Az ágy mögül egy férfi és egy kezében kulcsot tartó nő leselkedik, míg egy bohócsipkás alak az előtérben, egy kendővel igyekszik legyeket terelni egy kosárba. Az ágy mellett egy macska bambán mered maga elé, miközben egy egér elfut előtte.

Ebben az esetben a bohócsipkás alak a nő férje, aki annyira bolond, hogy a legyeket egy kendővel akarja a kosárba beterelni, s hogy felesége hűségét egy vasból készült övvel akarja biztosítani. Pedig az asszony bárkivel megcsalja, maga nyújtja át a kulcsot udvarlójának, míg a következő szerető már az ágy mögött várakozik. A kép ismét szatíra: az erényöv lehetetlen és értelmetlen eszköz: fából vaskarika.

A 16. századi metszeteken tehát az erényöv nem valódi tárgyként jelenik meg, hanem a lehetetlenséget szimbolizálja, s maró gúnnyal ábrázolja azokat a férfiakat, akik erre szorulnának, hogy feleségük/szeretőjük hűségét biztosíthassák.

Tárgyak I.

A középkorra datált erényövek

hamisítások

A 19. század derekától tűntek fel a középkorra, vagy a reneszánsz korára datált erényövek Európa legjelentősebb, majd kisebb múzeumaiban is.

A középkori kultúra legtekintélyesebb gyűjteménye a párizsi Musée de Cluny (Musée National du Moyen Âge) egy 12. századra és egy 16. századra datált erényövet állított ki. A velencei Palazzo Ducale Pádva utolsó szuverén uralkodójának, II. Carrarai Ferencnek a parancsára elkészített erényövet mutatott be, de megjelennek 15-16. századi darabok a londoni British Museum és Science Museum, a stockholmi Nordiske Museet, a nürnbergi Germanisches Nationalmuseum és számos kisebb intézmény gyűjteményeiben és kiállításain is.

A közönség számára ezzel kézzelfogható valósággá vált az a tárgy, amelynek szöveges hagyománya ekkora, a 19. század közepére-végére már széles körben ismertté vált. S egyúttal véglegesen rögzült is használatának oka: a feleség hűségének biztosítása.

* A legrégebbi időkre datált tárgy, a Musée de Cluny a keresztes háborúk korára datált erényöve. Az öv megmunkálása, formája nélkülözi a célszerűséget, hiszen látnivalóan nem akadályozza meg a behatolást. S mint szöveges és képi forrásaink mutatják, ilyen típus később se létezett.

* A párizsi gyűjtemény másik tárgyát Medici Katalin erényövének tartották sokáig. Rejtélyes ugyanakkor, hogy a Cluny Múzeum – katalógusa szerint – 1859-ben egy bizonyos M. Mérimée-től vásárolta. Gyanús, hiszen a híres romantikus novella és drámaíró Prosper Mérimée volt az, aki Brantome már említett írásainak tizenegy kötetben való közlését 1858-ban megkezdte. Talán ő maga adta el az övet a múzeumnak? Talán a szöveg kiadása közben kapott kedvet a tréfához? Mindenesetre a Musée de Cluny mindkét övet egészen az 1990-es évekig valódinak tartotta, s csak ekkor jegyzi be nyilvántartásaikba, hogy a tárgyak minden bizonnyal hamisítottak. A korábbi múzeum eljárása furcsa volt, hiszen a vasművesség technikai fejlődését egyéb tárgyakon (fegyverek, zárok) már a 19. században is jól lehetett követni. Tehát egyszerű mikroszkópos anyagtani vizsgálattal meg lehetett volna állapítani bármelyik fémtárgy kovácsolási technikájából az elkészítés évszázadát.

*A British Museum tárgyának típusa hasonlatos a Medici Katalin-féle övhöz. Lényegében ez a forma volt az, amelyikkel a legtöbb gyűjteményben találkozunk. Az övet a 16. századra datálták, és az 1840-es évektől szerepelt, mint kiállítási tárgy. 1996-ban két kutató

bebizonyította, hogy a tárgy az 1840-es években készülhetett, s nyilvánvaló hamisítvány, a múzeum a tárgyat a kiállításból kiemelte, és a katalógusban a datálást pontosította.

*A londoni Science Museum mindmáig kiállításában tart (a fogamzásgátlás korai eszközei között!) három olyan gazdag ornamentikájú erényövet, amelyeket a 16. századra datálnak, igaz a feliratról kétségeiknek is hangot adnak.

kegyetlenség

*Egészen különleges helyet foglal el a páduai hercegnek, II. Francesco da Carrara-nak tulajdonított tárgy. Az öv szerkezete lényegesen eltér a francia, német vagy angol gyűjteményekben fellelhető tárgyakétól. Ennek a típusnak a másolata volt látható a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban, és több más külföldi gyűjteményben is.

A fém vastagsága és az öv szerkezete különösen képtelenné teszi huzamosabb használatát - hacsak nem kínzóeszközként akarták volna alkalmazni. Ez az egyetlen tárgy ugyanakkor, amelyiknek nyomát lehet követni, legalábbis 1548-tól, amikor bekerül a velencei Palazzo Ducale Fegyvertárának katalógusába, s mindmáig eredetileg szerepel a kiállításban (Armeria, Sala 4. Invent. No. 388) s ezért különös figyelmet érdemel.

A probléma a páduai uralkodó életéből és tevékenységéből adódik. II. Francesco, „Il Novello”, ahogy apjától az „Il Vecchio”-tól megkülönböztették, a független Pádua harmadik Carrara-házból származó uralkodója volt. Pádua (Firenzével és Velencével együtt) az 1380-as évektől végeláthatatlan küzdelmet vívott Gian Galeazzo Viscontival, Milánó urával, aki szomszédjai minden tiltakozása ellenére egységes itáliai királyságot akart megeremteni. Sikeresen el is foglalta Páduát és fogságba vetette Francesco apját. Hősünk, az ifjabbik Francesco azonban 1393-ban bajor csapatok élén visszavette örökségét, ám amikor 1402-ben Gian Galeazzo meghalt, a mögötte hagyott politikai ürt az Il Novello arra próbálta felhasználni, hogy a térség nagyhatalmát, Velencét teljesen kiszorítsa a szárazföldről. Elhamarkodott döntés volt. 1405-re a Serenissima Respublica elleni háborút Francesco elvesztette és fogságba hurcolták Velencébe. Számos kiszabadítási kísérlet kudarca után cellájában, kisfiaival együtt megfojtották. Velence pedig két héttel később aranybullát adott ki, melyben Páduát szárazföldi provinciájának deklarálta. Velence fennhatósága 1797-ig maradt meg.

Egyik kortárs krónikás sem számol be Francesco titkos kínzókamrájáról, általa kifejlesztett kínzóeszközökről, vagy éppen arról a Doge-palotában tartott erényövről, amelyet a 16. századtól kezdve a katalógusban szerepeltetnek. Francesco nem volt éppen gáncsnélküli lovag, azonban a kortárs források alapján egyáltalán nem tűnik perverznek, vagy szadistának, s feleségével pedig tisztelettel bánt.

Nem tartalmazza a kérdéses erényövet a Francesco ingóságairól fogságba esésekor, 1405-ben felvett jegyzőkönyv sem. Azonban a 16. század végétől egyre több tudósítás (utazók, diplomaták) már beszámol a kínzókamra eszközeiről, és megemlíti az erényövet is, amelyről

hol úgy vélik felesége, hol hogy számos szeretője számára készített. A 17. századtól pedig a történetírás is zsarnoki és perverz uralkodóként emlékezik meg az Il Novello-ról.

A háttér nyilvánvaló: Velence számára akár 150 év távlatából is kínos volt, hogy egy szuverén uralkodót gyermekeivel együtt egyszerűen megfojtatott, mivel a Terra Ferma biztosítása miatt szüksége volt a szárazföldi városra. Ezért a jellemgyilkosság megbízható propaganda eszközhöz folyamodott. Ha Francesco szadista, perverz és zsarnoki uralkodó volt, akkor a szabad köztársaság, a Serenissima Respublica, Pádua feletti uralma morálisan igazolható, a város és Itália jól járt a velencei fennhatósággal.

A 16. század derekán (mint fentebb láttuk), már megjelennek az erényövek első ábrázolásai, tehát az öv elkészítése nem jelentett problémát. A használat módjáról pedig, azaz hogy a hűség biztosítására szolgált volna, vagy kínzóeszköz lett volna-e, a 16-17. századi források ellentmondóak. A történeti irodalomba ugyanakkor nem 16. század végi, hanem 15. század eleji műtárgyként került be. A velencei tárgy tehát valóban kora újkori (azaz 16.századi), azonban úgy tűnik, hogy eleve kiállítási tárgynak készült hamisítvány, amely egykori vélt tulajdonosa jellemének ócsárlása miatt, politikai okokból készült.

A velencei tárgy hatása viszont igen szerteágazó. A lagúnák városának különleges szerepe a 17-18. századi utazások sorában, a művelődés és a kultúra világában a velencei látnivalók hatását lényegesen felerősítették. A 16. század vége óta folyamatosan kiállításban lévő tárgyat számtalan utazó, diplomata, kereskedő, diák, tudós etc. látta, akik erről leveleikben s naplóikban beszámoltak, s így híre terjedt, hogy a kortárs képzőművészet szatirikus ábrázolásainak éppenséggel létezett tárgyi megvalósulása, azaz - legalábbis Itáliában - létezett erényöv. Az elképzelés hamis, hiszen az öv soha nem állt az Il Novello tulajdonában, azonban ezzel a látogatók nem voltak tisztában. Nos, ennek az övnek a léte nyújthatott támpontot a 18. század lexikon-irodalmának, amely az erényöv létezését tényként kezelte. S így nyílt meg a lehetőség, hogy az erényövet a középkori zsarnokság, bárdolatlanság, sötétség és kegyetlenség eszközeként értelmezzék, s megteremtse az erényöv mítoszának alapját.

1995-2000 között azonban a velencei gyűjtemény kivételével a legtöbb európai múzeum visszavonta kiállításából az erényöveket, vagy katalógusában, illetve tárgy feliratainál utal a megbízhatatlan provenienciára.

Tárgyak II.

19. századi erényövek

A 19. században találkozunk először az erényövek, ha nem is tömeges, de széles körű használatával. Az övek anyaga javult, szerkezete tökéletesedett, a fémfeldolgozás tovább finomodott, és olyan övek, amelyeket néhány órára csatoltak fel, már nem okoztak sérüléseket.

Az öveket Angliában és Franciaországban, gyakran divatlapok alapján, nők vásárolják, s szándékuk a nemi erőszak elkerülése volt. Ne feledjük, hogy a 19. századi iparosítással nők tömegei állnak munkába, s akár gyári munkásként, akár irodai dolgozóként kerülnek nyers, és gyakran erőszakos férfiközegbe.

Az Egyesült Államokban és Skóciában sorra jelentik be az erényövekre szóló szabadalmakat, részletes indoklással, és használati mód alapos leírásával együtt. A szabadalmakból és az orvosi lapokban közzétett hirdetésekben úgy tűnik, hogy ekkor egyben a hűség biztosításának eszközeként is elterjed. Tehát a középkornak tulajdonított 18. századi elképzelés a 19. század gyakorlatába bevonul.

Megjelenik ugyanakkor egy újabb célközönség is: a középosztály kamaszlányai és kamaszfiái, akiknek éjszakai maszturbációját akarták az övekkel megakadályozni.

A 19. századi nyárspolgári erkölcs szerint a maszturbáció testi és lelki betegségekhez (magtalanság, meddőség, neurózis, hisztéria stb.) vezethet, s ezért sokan indokoltnak látták, hogy minden lehetséges eszközzel fellépjenek ellene, s mindez természetszerűen illeszkedett a lélekgyógyászatba a 19. század során bevezetett többi fizikai restraint eszköz (kényszerzubbonny, kényszerítő hűtőkád stb.) köréhez.

A valódi történet

Az erényövek tehát nem a középkorban keletkeztek, a 18. századig egyáltalán nem használták azokat, és a 19. századig is csak elvétve fordultak elő.

Az erényöv *ideája* eredetileg szimbólumként jelent meg, előbb a középkori teológia nyelvezetében, majd a 16. századtól a képzőművészet és később az irodalom szatirikus alkotásaiban. A 18. század közepére megszületett a középkori erényöv mítosza, amelyben az erényöv a feleség hűségének zálogaként szerepelt, s a tudományos irodalomban a középkori barbárság egyik iskolapéldája lett. A 19. század a nemi erőszak ellen és a serdülők, illetve a felnőttkori deviáns maszturbációt megelőzendő alkalmazta, de ekkor már feltűnik a hűség kikényszerítésének eszközeként is.

Európa múzeumai, nyilvános gyűjteményei pedig nem haboztak hamisított erényövek bemutatásával igazolni a mítoszt a középkori erényöv meglétéről és általános használatáról.

A hamisítások gyakorlata egyben azt a kérdést is felveti, hogy mennyiben bízhat meg a látogató akár a legtekintélyesebb múzeumok történeti kiállításainak anyagában? A múzeum, mint példánkból látszik, néha nemcsak a múlt megőrzésének, bemutatásának és értelmezésének helyszíne, hanem előfordul, hogy egy képzelt történelem megteremtéséé is.

Válogatott irodalomjegyzék:

Alcid BONNEAU: *Les cadenas et ceintures de chasteté*: Notice historique, suivie du Plaidoyer de Freydier (Párizs, 1883)

CAUFEYNON, Dr.: *La ceinture de chasteté: Son histoire, son emploi, autrefois et aujourd'hui* (Párizs, 1905; Nimes, 2000)

Albrecht CLASSEN: *The medieval chastity belt. A myth-making process*. „The New Middle Ages series” (New York, 2007)

BILDER-LEXIKON. *Kulturgeschichte*. Herausgegeben vom Institut für Sexualforschung in Wien (Bécs 1928)

Eric John DINGWALL: *The girdle of chastity. A history of the chastity belt* (Párizs, 1923, London 1931, New York, 1959, 1992)

DIDEROT-D'ALEMBERT: *Encyclopedie ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers*. Tome second. B-Cez. Troisième Édition. Á Livourne de L'imprimerie des Éditeurs. MDCCLXXI [1771]

Dr. Magnus HIRSCHFELD. *Geschechtskunde auf Grund dreissigjähriger Forschung und Erfahrung bearbeitet*. Band IV, Bilderteil. (Stuttgart, 1930)

Eva LARASS: " *Der Keuschheitgürtel – Phantasie und Wirklichkeit*" *Waffen- und Kostümkunde*: Zeitschrift der Gesellschaft für Historische Waffen- und Kostümkunde 34 (1992) pp 1-12.

A tárgyak listája:

Tárgyak:

Erényöv modell. A Cluny Múzeum, korábban a keresztes háborúk korára datált műtárgya alapján.

Vas, bőr

Magyarország, 2010

Erényöv modell. A Cluny Múzeum, korábban a 16. századra datált műtárgya alapján. Sokáig Medici Katalin erényövének tulajdonított.

Vas, bőr.

Magyarország, 2010

Erényöv modell. A Higgins Armory Museumban (Worcester, Massachusetts) 16. századra datált hamisítványként bemutatott tárgy típusa.

Vas, bőr

Magyarország, 2010

Erényöv modell. A velencei Dózse Palota gyűjteményében bemutatott 15. század elejére datált öv típusa alapján készült modell. Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban kiállítva 1974-2007.

Vas

Magyarország, 1970-es évek eleje

Erényöv modell. „Dr. Polasky garantált szüzességi erényóvója”. („Dr. Polasky’s Guaranteed virginity chastity protector”)

Vas, bronz, réz

USA, 1890-es évek

Erényöv modell. A lékai vármúzeum (Ausztria) (Ritterhaus Lockenburg) kínzókamrájában bemutatott típus alapján készült modell.

Vas

Magyarország, 2010

Erényöv modell. A rothenburgi (Németország) Kriminalmuseumban bemutatott típus alapján készült modell.

Vas; lakatok, papír, 2010

Magyarország, 2010

Erényöv modell. A yorki York Dungeonban (Anglia) bemutatott típus alapján készült modell.

Vas, 2010.

Magyarország, 2010

Rajz:

Az erényöv első ábrázolása. Conrad KYESER: *Bellifortis*, 1405. Göttingeni Egyetem Könyvtára, Codex Ms. philos. 63.

Másolat.

Könyvek:

DIDEROT-D’ALEMBERT: *Encyclopedie ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers*. Tome second. B-Cez. Troisième Édition. Á Livourne de L’imprimerie des Éditeurs. MDCCLXXI [1771]

BILDER-LEXIKON. *Kulturgeschichte*. Herausgegeben vom Institut für Sexualforschung in Wien (Bécs 1928)

Dr. Magnus HIRSCHFELD. *Geschechtskunde auf Grund dreissigjähriger Forschung und Erfahrung bearbeitet*. Band IV, Bilderteil. (Stuttgart, 1930)

Képeslapok:

Carte Postale. 278. Musée de Cluny. Métal. *Ceinture de Chasteté. Époque des Croisades*.

Fotó, Párizs, 1920-as évek

Carte Postale. 793. Musée de Cluny. Ferronnerie. *Ceinture ed Chasteté*. (XVIe siècle)
Fotó, Párizs, 1940-es évek eleje

Carte Postale. „*C'est une comme ça qu'il te faudrait*”
„Ez egy olyan, amit neked kellene
Rajz, Párizs, 1940-es évek vége

Plakát:

Vedd fel az erényövet! (Up the chastity belt!)
Rendezte Bob Kellett. 1971 Anglo-EMI film
Főszerepekben: Frankie Howerd (Lurkalot/Richard the Lionheart), Graham Crowden (Sir Coward de Custard), Roy Hudd (Nick, the Pick) és Eartha Kitt (Seherazade)
Plakát

Metszetek:

ISMERETLEN MESTER

Színezett fametszet

16. század, Németország

Másolat

Heinrich WIRRICHT (1575-1600)

Fametszet

16. század vége, Németország

Másolat

Jacob LUCIUS id. (1530-1597)

Korábban Hans Sebald Behamnak (1500-1550) tulajdonított *Fametszet*, Németország

Másolat

Szabadalomlevél:

Egyesült Államok Szabványügyi Hivatala. Alfred M. JONES (Iowa). *Sebészeti segédeszköz*:
„egy olyan eszköz biztosítása, amelynek célja, hogy a betegeket megóvjja attól, hogy maszturbációt, vagy önfertőzést kövessenek el.” Szabadalmazásra került: 1917. február 6-án.

A kiállítás adatai:

Időpont: 2010. július 22 - 2010. október 25

Helyszín: Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár Budapest, Apród utca 1-3

A kiállítás kurátora: Varga Benedek, SOMKL főigazgató

Látványterv, kivitelezés: Heonlab

Grafikai arculat: Heonlab

Restaurálás: Csépany Éva, Jankó Edit, Nosticzius Árpád, Torma Judit

Műtárgymásolatok: Schramkó Péter, Szeker Zoltán és Nemes Takács László

Szervezés: Nagy Anita, Scheffer Krisztina

Fotók: Blahák Eszter

Angol fordítás: Kapitánffy Orsolya,

Latin, német fordítások: Magyar László András

Nyelvi tanácsadás: Bolonyai Gábor

Világítástechnika: Vass Zoltán

